

**CONCEPTUL SMART DEFENCE –
O NOUĂ ABORDARE A APĂRĂRII COMUNE
ÎN CADRUL NATO**

**SMART DEFENCE CONCEPT –
A NEW APPROACH OF COMMON DEFENCE WITHIN NATO**

Colonel drd. Liviu IONIȚĂ*

"I know that in an age of austerity, we cannot spend more. But neither should we spend less. So the answer is to spend better. And to get better value for money. To help nations to preserve capabilities and to deliver new ones. This means we must prioritise, we must specialise, and we must seek multinational solutions. Taken together, this is what I call Smart Defence."

Secretarul general al NATO, Anders Fogh Rasmussen

30 September 2011

Conceptul Smart Defence a apărut în politica NATO într-o perioadă în care Alianța se confruntă cu noi provocări generate de criza economică globală, dezechilibre în ceea ce privește participarea statelor membre la finanțarea operațiunilor comune, amenințările reprezentate de state care nu respectă tratatele de neproliferare nucleară precum și emergența tot mai evidentă a unor actori statali la nivel global.

Prin implementarea conceptului Smart Defence, Alianța dorește să-și adapteze modul de generare a capacităților critice în concordanță cu paradigma pooling and sharing de la nivelul Uniunii Europene, inițiativă care poate duce la o cooperare mai strânsă între cele două organizații și la o utilizare mult mai judicioasă a capacităților comune.

Finalizarea cu succes a programelor care au la bază conceptul Smart Defence, aflate în prezent în deplină desfășurare, va constitui, pe de o parte, un exemplu pozitiv în

* E-mail: lionita2002@yahoo.com

promovarea acestui demers iar pe de altă parte, va contribui la dezvoltarea și altor proiecte similare la nivelul Alianței.

Cuvinte cheie: smart defence; pooling and sharing; apărare comună; capabilități critice ale NATO; sistemul AGS; scutul antirachetă.

The Smart Defence concept was introduced in the NATO policy in a time when the Alliance is confronted with new challenges generated by the global economic crisis, a lack of balance in the participation of the member states in the financing of common operations, threats coming from states that do not adhere to nuclear non-proliferation treaties, as well as the emergence of new state actor at global level.

By implementing the Smart Defence concept, the Alliance intends to adapt its own means of generating critical capabilities in accordance with the pooling and sharing paradigm, implemented with the European Union, an initiative that might lead to a stronger cooperation between the two organisms and to a more efficient use of shared capabilities.

Bringing to an end successfully the programs based on the Smart Defence concept that are currently unfolding, will be a positive example for promoting the idea, as well as a contribution to expanding similar projects within the alliance.

Keywords: smart defence; pooling and sharing; shared defence; NATO critical capabilities; AGS System; anti-missile shield.

Contextul apariției conceptului Smart Defence

A apariția conceptului Smart Defence are loc într-o perioadă în care Alianța Nord Atlantică ocupă un rol dominant în cadrul organizațiilor internaționale care gestionează situația de securitate la nivel global, pe fondul menținerii decalajului între contribuțiile financiare și cu capabilități la operațiile comune între statele membre, în special între SUA și aliații europeni, diminuării alocărilor bugetare pentru apărare din cauza crizei economice globale și nu în ultimul rând, creșterii rolului puterilor emergente în plan economic și militar la nivel global.

În cadrul Summitului NATO de la Lisabona din noiembrie 2010, reprezentanții statelor membre au adoptat un nou Concept Strategic prin care Alianța și-a definit sarcinile de bază, principiile și valorile sale și obiectivele strategice pentru următorul deceniu. Noul Concept Strategic prevede trei sarcini

esențiale: *apărare colectivă, gestionarea crizelor și securitate prin cooperare*.¹ De asemenea, conceptul subliniază solidaritatea Alianței, importanța consultării transatlantice și necesitatea de a se angaja într-un proces continuu de reformă.

Apărarea colectivă presupune ca aliații NATO să se ajute întotdeauna unul pe altul împotriva atacurilor venite din partea oricărui agresor extern. Gestionarea crizelor vizează implicarea Alianței în administrarea întregii game de crize, în situația în care aceasta contribuie la securitatea euroatlantică, iar conceptul de securitate prin cooperare presupune angajarea Alianței în mod activ în scopul asigurării securității internaționale, inclusiv prin cooperarea cu alte state și organizații.

Potrivit noului Concept Strategic, obiectivul Alianței, la orizontul anilor 2020, este să fie în măsură să îndeplinească aceste trei sarcini. Pentru aceasta, va fi nevoie ca statele membre să dețină capacitățile necesare desfășurării în comun a unor operații complexe, cu grad ridicat de impact asupra adversarului. Aceasta implică existența unor capacități militare flexibile, eficiente și cu posibilități de dislocare rapidă la care Alianța să apeleze la nevoie.

De asemenea, noul Concept Strategic al NATO cere statelor membre să *coopereze mai mult în domeniul dezvoltării capacităților, pentru a reduce la minimum dublarea și pentru a maximiza eficiența costurilor... astfel încât, contribuabilii să dețină garanții solide de securitate în concordanță cu banii pe care îi investesc pentru apărare*.²

Pe de altă parte, noul Concept Strategic prevede transformarea NATO în direcția promovării cooperării în domeniul industriilor pentru apărare (*consolidarea coordonării NATO-UE în domeniul achizițiilor pentru apărare*).³

Referitor la acest domeniu, Alianța, ca organizație, nu deține nici un rol în cadrul comerțului internațional și al reglementărilor de control al exporturilor între națiunile membre. Cu toate acestea, când situația o cere, NATO promovează prin intermediul guvernelor națiunilor membre, furnizarea de sisteme și echipamente de apărare interoperabile pentru operațiunile Alianței.

Analiștii Alianței consideră că NATO este mediul ideal pentru coordonarea efortului de dezvoltare de *know-how* în domeniul militar și de capacități, prin

¹ "Conceptul Strategic pentru apărarea și securitatea membrilor Organizației Tratatului Atlanticului de Nord", adoptat de șefii de state și de guverne la Summitul NATO de la Lisabona, postat pe <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, accesat la 20.06.2012

² Ibidem

³ Ibidem

identificarea și interconectarea națiunilor cu nevoi similare care nu dețin resursele financiare necesare pentru a crea aceste capacități cu fonduri proprii.

Conceptul *Smart Defence* s-a conturat la Summitul NATO de la Chicago, din mai 2012, când s-a pus problema *luării măsurilor necesare prevenirii transformării actualei crize financiare într-o criză în planul securității pe termen lung*.⁴ Într-adevăr, criza economică din ultimii ani a afectat și NATO, reflectându-se în contribuțiile țărilor membre la operațiunile Alianței. Per total, bugetul de apărare al aliaților nu a scăzut, dar a creat mari discrepanțe în interiorul Organizației. Astfel, în timp ce Europa și-a redus semnificativ cheltuielile de apărare, SUA au trebuit să facă eforturi considerabile pentru menținerea obiectivelor de securitate ale NATO prin mărirea contribuției americane. Cheltuielile militare ale SUA în 2011 s-au ridicat la 711 miliarde de dolari, o creștere nominală față de 2010 (698 miliarde de dolari), dar o scădere de 1,2% în termeni reali⁵ – prima de acest gen din 1998.⁶ La aceasta contribuie Actul adoptat de Congres în iulie 2011, prin care bugetul total al apărării SUA planificat pentru următorii 10 ani s-a redus cu 487 miliarde de dolari, ceea ce va duce la o scădere a cheltuielilor militare ale SUA în următorii ani – *Figura 1*.

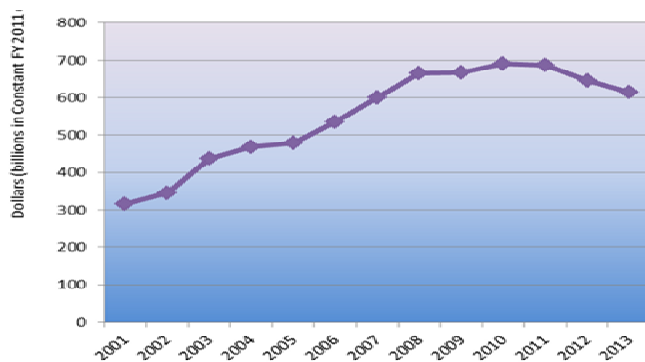

Figura 1. Alocări bugetare anuale pentru apărare ale SUA începând cu 2001⁷

⁴ Discursul adjunctului secretarului general al NATO, Alexander Vershbow, la Conferința GLOBSEC de la Bratislava din 13 aprilie 2012. Postat pe http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_85984.htm?selectedLocale=en, accesat la 20.06.2012

⁵ Scăderea se datorează în mare parte întârzierii adoptării de către Congres a bugetului pentru anul fiscal 2011, ceea ce a dus la îndeplinirea parțială a planurilor de achiziție, cu cheltuieli considerabil mai mici decât cele prevăzute inițial.

⁶ *Recent trends in military expenditure* – Stockholm International Peace Research Institute. Postat pe <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/resultoutput/trends>, accesat la 21.06.2012

⁷ US Department of Defence, FY 2013 Budget Request, February 2012, postat pe <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending>, accesat la 21.06.2012

În Europa multe state au impus măsuri de austeritate bugetară, cu diminuări majore ale cheltuielilor publice, care le-au inclus și pe cele militare, ceea ce a dus la mărirea discrepanței între alocările bugetare ale SUA și ale statelor europene membre NATO (Figura 2). Din 2008, două treimi din țările europene și-au redus bugetele alocate apărării. Cele mai mari diminuări le-au făcut statele central europene unde economia nu a fost în măsură să susțină o rată ridicată a deficitului bugetar. Astfel, un număr de 18 state europene au redus cu peste 10% cheltuielile pentru apărare, începând cu 2008. Cea mai mare reducere a făcut-o Letonia cu 51%, urmată de Grecia – 26%, Spania – 18%, Italia – 16%, Belgia 12% și Irlanda 11%.⁸

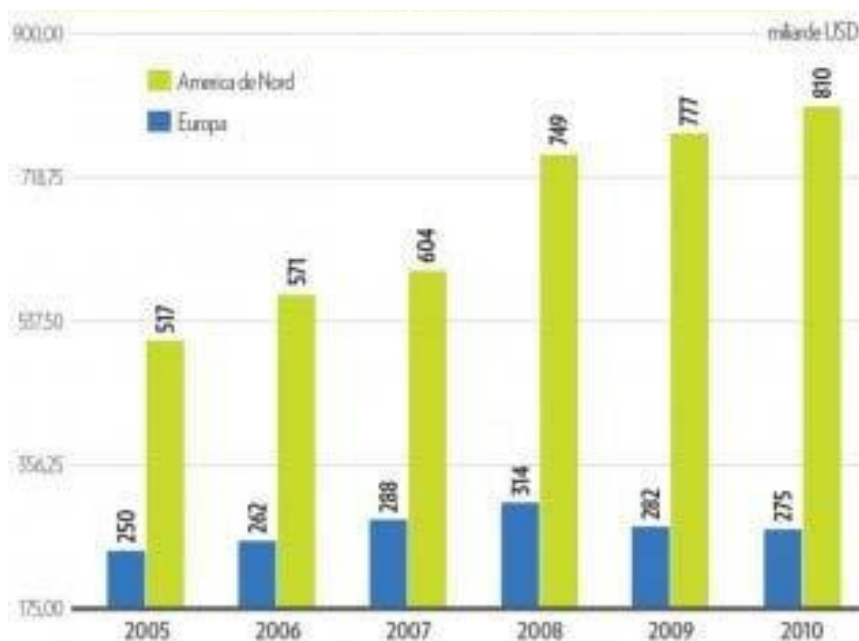

Figura 2. Bugetele de apărare ale statelor NATO⁹

Cu toate acestea, începând cu 2008, un număr de state și-au mărit alocările bugetare pentru apărare. Acestea sunt statele care au fost afectate mai puțin de

⁸ Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI

⁹ http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending_69346/nato-infrunta-crisa-cu-smart-defence.html, accesat la 09.07.2012

criză: Polonia, Turcia și Norvegia. În același timp, statele cu cele mai mari alocări bugetare pentru apărare din Europa: Marea Britanie, Franța și Germania au făcut diminuări modeste ale cheltuielilor militare (Marea Britanie cu 0,6%, Franța cu 4%, iar Germania cu 1,6%). Dar și aceste state au în plan diminuarea cheltuielilor militare pe termen scurt și mediu. Marea Britanie își propune o diminuare a bugetului pentru apărare cu 7,5% până în 2015 iar Germania o diminuare cu 10% până în 2015.¹⁰

În partea de Est a Europei, Federația Rusă a continuat creșterea alocărilor bugetare pentru apărare, cu 9,3% în 2011 față de anii precedenți, ceea ce poziționează Moscova pe locul trei în fruntea listei statelor cu cele mai mari alocări bugetare pentru apărare (după SUA și China)¹¹. Dar F. Rusă are planuri să crească semnificativ cheltuielile militare, cu peste 50% după 2014, în scopul înlocuirii până în 2020 a echipamentelor militare aflate în uz de pe vremea Uniunii Sovietice, cu armament modern.

În Asia, cheltuielile militare ale Chinei continuă să crească, cu 6,7% în termeni reali, mai repede decât în 2010 dar mult mai încet în comparație cu anii 2000.¹²

O situație grafică care reprezintă evoluția bugetelor de apărare ale unor state, în perioada 2000-2011, este prezentată în *Figura 3*.

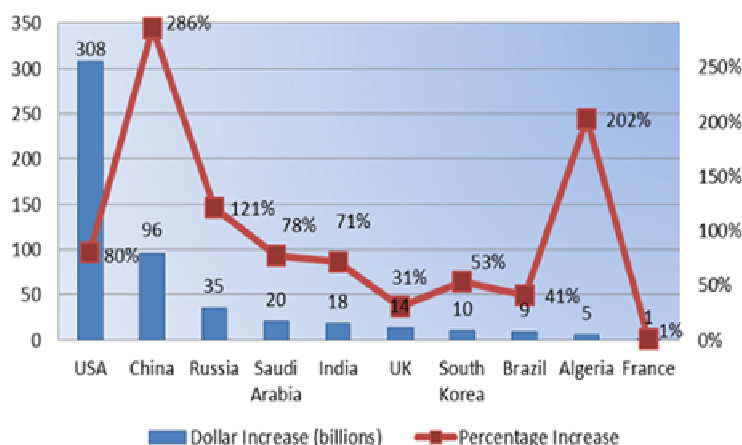

Figura 3. Evoluția bugetelor pentru apărare ale unor state în perioada 2000 - 2011¹³

¹⁰ SIPRI

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem

¹³ SIPRI Military Expenditure Database 2012, postat pe <http://milexdata.sipri.org>, accesat la 14.05.2012

În concluzie, conceptul *Smart Defence* a apărut în contextul în care noile amenințări și situația economiei la nivel mondial demonstrează că pe termen mediu și lung SUA nu vor mai fi în măsură să gestioneze pe cont propriu dimensiunile economice, militare și sociale ale securității la nivel global, ci va fi nevoie de crearea capabilităților comune în cadrul NATO, pentru a putea acționa în comun, flexibil și eficient.

Ce este *Smart Defence*

Crearea unor capabilități militare credibile și eficiente, la nivelul NATO, necesită investiții financiare de amploare pe care puține state sunt în măsură să le facă în perioadă care urmează.

Pe fondul limitării cheltuielilor naționale pentru apărare, la nivelul Alianței a apărut necesitatea adoptării unor politici care au la bază cheltuirea cu chibzuință a fondurilor alocate apărării prin eficientizarea investițiilor și dezvoltarea *inteligentă* a programelor comune de generare a capabilităților militare. Aceasta este ideea care a generat apariția conceptului *Smart Defence*.

Smart Defence reprezintă o nouă abordare a procesului de generare a capabilităților necesare NATO în 2020 și după aceea. Aceasta presupune, în primul rând, regândirea modului de utilizare a industriilor de apărare ale statelor membre ale Alianței în scopul adaptării producției acestora la nevoile actuale ale Organizației, pentru a face față provocărilor mediului de securitate și schimbărilor la nivel global.

În paradigma *Smart Defence*, statele membre NATO trebuie să acorde prioritate capabilităților de care Alianța are mare nevoie¹⁴, să se specializeze în ceea ce ele fac mai bine și să caute soluții la problemele comune multinaționale. În aceste demers, Alianța poate acționa ca intermediar, în scopul acordării de asistență națiunilor în procesul de stabilire a domeniilor pe care le pot aborda împreună cu maximă eficiență, costuri minime și cu grad redus de risc.

Această manieră de lucru are ca obiectiv determinarea statelor aliate să trateze cu mai multă atenție problematica generării de capabilități în cadrul Alianței, în deplină concordanță cu responsabilitățile pe care acestea și le-au asumat o dată cu intrarea în NATO.

Astfel, fiecare națiune va fi chemată să-și cheltuiască resursele pentru nevoile stringente ale Alianței și nu pentru ceea ce consideră necesar pentru apărarea proprie. Acest proces presupune stabilirea unor priorități colective clare, evitarea suprapunerilor și a dublărilor și promovarea unei politici realiste de stabilire

¹⁴ Capabilitățile critice ale NATO, în special cele evidențiate la Summitul de la Lisabona din 2010: apărarea antirechetă, ISR (Intelligence Surveillance and Reconnaissance), mentenanță, antrenare și pregătire, angajare efectivă și protecția forței.

a responsabilităților astfel încât, la finele anilor 2020 Alianța să dispună de o gamă completă și diversificată de capacități necesară îndeplinirii obiectivelor strategice.

Pe de altă parte, *Smart Defence* reprezintă o modalitate de achiziționare și folosire a tehnicii de luptă scumpe "în comun". Un exemplu în acest sens îl poate constitui programul *Strategic Airlift Capability* (SAC) al NATO din 2008, când mai multe state NATO¹⁵, printre care și România, au achiziționat trei aparate C-17 Globemaster, pe care le utilizează în comun pentru transportul trupelor în cadrul misiunilor de nivel strategic ale Alianței.

Deci, conceptul *Smart Defence* presupune utilizarea în comun și schimburi de resurse între țările aliate pentru a se ajuta unele pe altele și a genera soluții multinaționale, similar cu modul de manifestare a inițiativei *pooling and sharing* din cadrul Uniunii Europene¹⁶. Se dorește astfel realizarea unei strânse coordonări și cooperări între NATO și Uniunea Europeană, ceea ce poate duce pe viitor la întărirea ambelor organizații și la eliminarea competiției dintre ele.

În concluzie, principiile de acțiune ale *Smart Defence*, sunt¹⁷:

- **prioritizarea cheltuielilor** – adică o analiză realistă a ceea ce trebuie făcut imediat în materie de investiții militare și ceea ce mai poate fi amânat sau chiar anulat.

- **specializarea aliaților** – este principiul conform căruia nu toți aliații trebuie să dețină toate capacitățile militare operaționale. Unele state se pot specializa pe armele performante pe care le dețin pentru a continua dezvoltarea lor și a le pune la dispoziția Alianței.

- **cooperarea între aliați** – presupune împărțirea resurselor între statele membre NATO și completarea și folosirea în comun a capacităților militare.

Smart Defence - proiecte în derulare

La ora actuală, NATO are în desfășurare două proiecte majore care au la bază conceptul *Smart Defence*: Scutul Antibalistice (ABM) și Sistemul Aliat de Supraveghere Terestră (AGS).

¹⁵ Bulgaria, Estonia, Finlanda, Ungaria, Lituania, Olanda, Norvegia, Polonia, România, Slovenia, Suedia și Statele Unite

¹⁶ La data de 30 noiembrie 2011, în cadrul Reuniunii miniștrilor apărării din țările membre UE, s-a discutat și s-a luat un angajament politic privind dezvoltarea în comun a unor noi capacități militare precum și folosirea acestora în comun, concept cunoscut sub numele de "Pooling and sharing". Prin "Pooling and sharing", statele membre UE pot dobândi în mod colectiv capacități care nu ar putea fi achiziționate în mod individual. Aceste capacități sunt critice pentru operațiunile în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC). <http://militar.infomondo.ro/tag/pooling-and-sharing>, accesat la 01.07.2012

¹⁷ http://www.incomemagazine.ro/articol_69346/nato-infrunta-criza-cu-smart-defence.html, accesat la 11.05.2012

Scutul antibalistic

Realizarea unui sistem de apărare anti-rachetă care să acopere toate țările NATO a fost decisă de comun acord la Summitul de la Lisabona (2010).

Cunoscut și sub denumirea de apărarea antirachetă, scutul antirachetă constă în realizarea, la nivelul statelor europene, a unui sistem de apărare antirachetă integrat cu rolul de a detecta, urmări, intercepta și distruge rachete inamice ofensive. Inițial, scutul a fost conceput ca protecție împotriva *rachetelor balistice intercontinentale* cu ogive nucleare, mai nou include și apărarea împotriva rachetelor cu rază medie/scurtă de acțiune cu ogive convenționale. Acest sistem are la bază cooperarea între statele membre NATO și oferă un nivel de securitate pe care statele nu și l-ar putea asigura individual. În acest proiect sunt deja implicate mai multe state membre NATO. Cea mai mare contribuție o au SUA, iar unele state europene pun la dispoziție elemente suplimentare, cum ar fi interceptori sau radare și teritoriul pe care acestea sunt amplasate. Astfel, Olanda și-a anunțat intenția de a monta radare pe patru nave militare, Germania este dispusă să ofere sistemele sale de interceptare *Patriot*, iar Turcia, Spania, România și Polonia au acceptat să găzduiască elemente ale sistemului american de apărare antirachetă. NATO va controla și gestiona sistemul în întregime prin intermediul Centrului de Comandă de la baza Ramstein din Germania (Figura 4).

Figura 4. Disponibilitatea principalelor elemente ale Scutului antibalistic¹⁸

¹⁸ MARCUS Jonathan - *Nato's missile defence shield "up and running"*, postat pe <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-18093664>, accesat la 03.07.2012

Sistemul de apărare antirachetă este prevăzut să funcționeze astfel:

► Etapa I - sistemul satelitar în infraroșu detectează semnalul (emisia de căldură) emis de racheta balistică inamică lansată către o țintă de pe teritoriul unui stat NATO. Informația este transmisă la stațiile de la sol pentru procesare. Informația procesată este transmisă apoi către rețeaua de comandă și control a NATO – *Figura 5*.

► Etapa II - Rețeaua NATO de comandă și control transmite informațiile la sistemele de senzori și armament din regiune – *Figura 6*.

► Etapa III - Senzorii de rază lungă, cum sunt radarele americane de înaltă rezoluție de tipul AN/TPY-2 și cele olandeze dispuse pe fregate de tipul ADCF (Air Defence and Command Frigate), continuă să urmărească racheta furnizând astfel date, sistemului de comandă care generează opțiunile pentru interceptare și distrugere. Informațiile circulă în continuu între senzori și sistemele de armament. Ideal este ca urmărirea rachetei pe traiectorie să se execute fără întrerupere, pentru ca datele furnizate de senzori să fie cât mai precise – *Figura 7*.

► Etapa IV - Sistemul de comandă are opțiunea de a distruge racheta inamică situată în straturile superioare ori cele inferioare ale atmosferei. Sistemele de lovire includ bateriile de rachete Patriot (germane sau olandeze) conectate la rețeaua NATO – *Figura 8*.

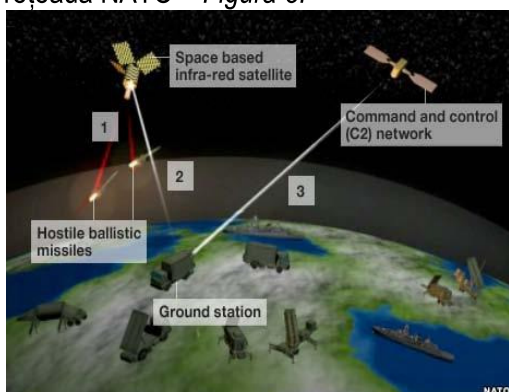

Figura 5. Funcționarea Scutului antirachetă – Etapa I¹⁹

Figura 6. Funcționarea Scutului antirachetă – Etapa II²⁰

¹⁹ <http://www.bbc.co.uk/news/world-11711042>, accesat la 03.07.2012

²⁰ Ibidem

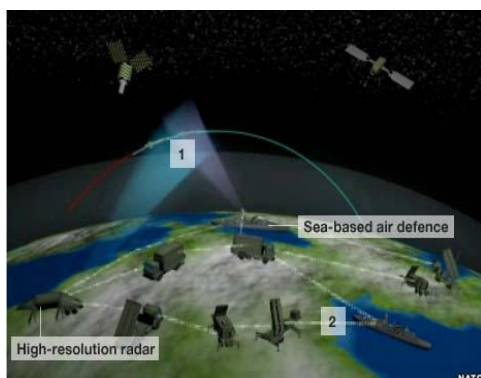

Figura 7. Funcționarea Scutului antirachetă – Etapa III²¹

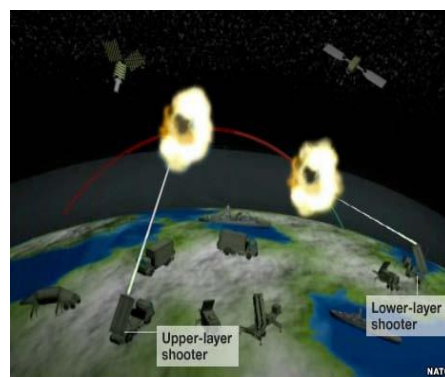

Figura 8. Funcționarea Scutului antirachetă – Etapa IV²²

În ceea ce privește **NATO Alliance Ground Surveillance (AGS) system**, Alianța și-a propus ca prin realizarea acestuia, comandanții de la toate nivelurile să poată accesa o imagine cât mai reală a situației din teren, în zona în care desfășoară operații. Pentru aceasta, un grup de 13 state membre NATO²³ intenționează să achiziționeze cinci avioane fără pilot (*unmanned aerial vehicles - UAV*) și sistemele de comandă și control necesare operării acestora.

Sistemul va fi operațional în perioada 2015-2017, iar la menținerea stării de operativitate a acestuia vor contribui toate statele membre NATO.

Proiectul prevede realizarea unui sistem performant care să opereze pe termen lung și care să fie în măsură să efectueze supravegherea de la mare altitudine a unei zone extinse, în orice condiții de timp sau anotimp.

Sistemul AGS va dispune de senzori radar foarte performanți, care vor funcționa continuu pentru a oferi o imagine a zonei de interes în care vor fi detectate și urmărite obiectele aflate în mișcare precum și cele fixe. Componenta principală a sistemului AGS o constituie o platformă aeriană de tipul *RQ-4B Block 40 Global Hawk* de mare altitudine (*Figura 4*), compusă din avioane fără pilot echipate cu senzori radar de supraveghere terestră de tipul MP-RTIP²⁴. Echipamentele terestre

²¹ Ibidem

²² Ibidem

²³ Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Germania, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Norvegia, România, Slovacia, Slovenia și Statele Unite

²⁴ multi-platform radar technology insertion program

(la a căror realizare vor participa state europene și Canada) vor furniza date, în timp real, pentru mai mulți beneficiari/utilizatori din câmpul de luptă și din afara acestuia și sunt prevăzute să lucreze ca interfață interoperabilă între AGS și o gamă largă de sisteme ISR naționale și ale NATO.²⁵

Figura 4. Avionul fără pilot RQ-4B Block 40 Global Hawk²⁶

Platforma de bază prin care va fi gestionat sistemul AGS va fi dispusă la baza aeriană de la Sigonella din Italia. Această bază aeriană va găzdui două entități NATO: capacitățile NATO din domeniul JISR (*Joint Intelligence, Surveillance & Reconnaissance*) și de exploatare a datelor și un centru de pregătire în acest domeniu. La fel ca și sistemul AWACS (*Airborne Warning and Control System*) al NATO, destinat supravegherii și monitorizării spațiului aerian aliat, sistemul AGS va avea rolul de a observa ce se întâmplă la nivelul solului și de a furniza elemente de avertizare înainte, în timpul și, dacă este nevoie, după operațiunile desfășurate de NATO.²⁷

Concluzii

Începând cu 2008, cheltuielile Alianței au crescut continuu, datorită operațiunilor tot mai vaste din Afganistan, prelungirea misiunii în Kosovo și apariția acțiunilor de ripostă împotriva piraiților din Cornul Africii.

Necesitatea susținerii financiare a unor operațiuni militare de mare amploare și lipsa unor soluții de finanțare coerentă la nivelul Alianței a determinat SUA să ia pe cont propriu alocarea fondurilor necesare acestor operațiuni. Aceasta

²⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_57711.htm, accesat la 05.07.2012

²⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48892.htm, accesat la 03.06.2012

²⁷ Ibidem

a dus la creșterea vertiginoasă a decalajului dintre contribuțiile la bugetul NATO ale SUA și statele europene. Dacă în 2005, contribuția aliaților din Europa însuma o treime din bugetul Alianței, în 2010 aceasta a scăzut la un sfert.

În acest context, Secretarul General al NATO, Anders Forgh Rasmussen, a fost nevoit să elaboreze un nou concept de finanțare a operațiunilor comune. Astfel a apărut conceptul *Smart Defence* care, o dată implementat, se dorește să guverneze relațiile viitoare dintre aliați în domeniul generării capabilităților militare necesare Alianței pentru îndeplinirea obiectivelor de securitate.

Totodată, s-a dezvoltat un dialog intens între NATO și Uniunea Europeană pentru a nu mai fi dublate cheltuielile de securitate pe aceleași segmente. Cum majoritatea țărilor membre NATO sunt și membre ale UE se urmărește coordonarea celor două organizații în materie de apărare.

BIBLIOGRAFIE

- <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_85984.htm?selectedLocale=en
- <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/resultoutput/trends>
- <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending>
- http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending_69346/nato-infrunta-criza-cu-smart-defence.html
- <http://milexdata.sipri.org>
- <http://militar.infomondo.ro/tag/pooling-and-sharing>
- http://www.incomemagazine.ro/articol_69346/nato-infrunta-criza-cu-smart-defence.html
- [http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-18093664,](http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-18093664)
- <http://www.bbc.co.uk/news/world-11711042>
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_57711.htm
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48892.htm

